

KSZTAŁTOWANIE SIĘ INSTYTUCJI WYROKU ŁĄCZNEGO W PERSPEKTYWIE HISTORYCZNEJ

DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF AGGREGATE SENTENCING FROM A HISTORICAL PERSPECTIVE

Dr Maciej Andrzejewski

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
e-mail: maciej.andrzejewski@uph.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-8440-2426>

Abstrakt

Założeniem niniejszego opracowania jest ukazanie jak kształtowała się problematyka wyroku łącznego w polskich kodyfikacjach karnych, począwszy od pierwszego *Kodeksu postępowania karnego* z 1928 r., poprzez nową kodyfikację ustawy karnoprosesowej z 1969 r. na kodyfikacji *Kodeksu postępowania karnego* z 1997 r. oraz kolejnych jej nowelizacjach skończywszy. Celem prowadzonej analizy nie jest odtworzenie treści norm prawnych obowiązujących we wskazanych kodyfikacjach w kontekście przepisów regulujących postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego, ale ukazanie ewolucji poglądów doktryny i judykatury na pojawiające się problemy interpretacyjne o wymiarze nie tylko teoretycznym, ale przede wszystkim praktycznym. Prezentacja zmian jakie dokonywały się na przestrzeni dziesięcioleci pozwoli lepiej zrozumieć genezę przepisów obecnie istniejącej instytucji wyroku łącznego w kontekście jej prawie stuletniego istnienia w polskich kodyfikacjach karnych.

Słowa kluczowe: kara łączna, wyrok łączny, nowelizacje kodeksu postępowania karnego, legislacja COVID-19

Abstract

The objective of the study is to present how the institution of aggregate sentencing evolved in Polish criminal codifications – starting from the first 1928 Code of Criminal Procedure through the new codification of the 1969 Criminal Procedure Act and ending up with the codification of the 1997 Code of Criminal Procedure and its subsequent amendments. The aim of the analysis is not to reproduce the content of the legal standards applicable in the above-mentioned

codifications in the context of the provisions regulating the procedure for passing an aggregate sentence but to show how the views of the doctrine and judicature evolved with respect to the interpretation problems that arose at the theoretical and practical level. The presentation of the changes that took place over the decades will enable a better understanding of the genesis of the provisions regarding aggregate sentencing in the context of its almost 100-year existence in the Polish penal codifications.

Keywords: aggregate penalty, aggregate sentence, amendments to the Code of Criminal Procedure, COVID-19 legislation

Wstęp

Łacińska paremia nieznanego autora *culpam poena premit comes* dobrze oddaje charakter orzekania kary łącznej w polskim procesie karnym. Każda kara, w tym również kara łączna zazwyczaj jest nieodzowną konsekwencją przełamania zasady domniemania niewinności. Niemniej jednak, nie zawsze jest tak, iż kara „depcze po piętach winie”. Ukształtowanie kary łącznej w polskim prawie karnym możliwe jest w dwóch przypadkach. Pierwszy z nich dotyczy jednoczesnego osądzenia kilku czynów w wyroku skazującym. Drugi zaś odnosi się do wyroku łącznego, gdy osądzenie i ukaranie sprawcy kilku przestępstw w jednym postępowaniu z różnych przyczyn nie było możliwe. Z istoty obu trybów wynika, że upływ czasu powodujący niemożliwość jednoczesnego sądzenia sprawcy kilku przestępstw stanowi najogólniejsze kryterium różnicujące oba tryby orzekania kary łącznej. Diferencja ta zmusza do poszukiwania *ratio legis* wprowadzenia do polskiego porządku prawnego instytucji wyroku łącznego, który zapada w postępowaniu zainicjowanym po uprawomocnieniu się orzeczeń jednostkowych. Jest to zagadnienie newralgiczne, gdyż postępowanie w przedmiocie wyroku łącznego prowadzi do modyfikacji w zakresie orzeczonych wyrokami skazującymi kar jednostkowych.

Ustawodawca zdecydował się tym samym na odejście od zasady niewzruszalności prawomocnych orzeczeń, co tym bardziej musi skłaniać do refleksji nad tym, jakie powody przemawiały za ukształtowaniem instytucji wyroku łącznego. Niewątpliwie analiza zagadnień związanych z wyrokiem łącznym łączy się z problematyką prawa karnego materialnego w zakresie dotyczącym kary łącznej. Z racji jednak, iż rozważania prawno-materialne mogą stanowić autonomiczny, obszerny przedmiot opracowania

naukowego¹, w niniejszym opracowaniu analiza tej problematyki ograniczona została do najważniejszych, niezbędnych elementów związanych z głównym tematem.

Założeniem niniejszego opracowania jest ukazanie jak kształtowała się problematyka wyroku łącznego w polskich kodyfikacjach karnych, począwszy od pierwszego *Kodeksu postępowania karnego* z 1928 r.², poprzez nową kodyfikację ustawy karnoprocesowej z 1969 r.³ i na kodyfikacji *Kodeksu postępowania karnego* z 1997 r.⁴ oraz kolejnych jej nowelizacjach skończywszy. Celem prowadzonej analizy nie jest odtworzenie treści norm prawnych obowiązujących we wskazanych kodyfikacjach w kontekście przepisów regulujących postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego, ale ukazanie ewolucji poglądów doktryny i judykatury na pojawiające się problemy interpretacyjne o wymiarze nie tylko dogmatycznym, ale przede wszystkim praktycznym.

Przedstawienie w perspektywie historycznej przebiegu kształtowania się norm regulujących postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego pozwoli lepiej zrozumieć przyczyny aktualnie obowiązujących regulacji karnoprocesowych dotyczących instytucji wyroku łącznego. Analiza problematyki postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego w k.p.k. z 1928 r. pomoże wskazać powody, które stanowiły *ratio legis* uregulowania tej instytucji w ustawie karnoprocesowej. Natomiast interpretacja uregulowań przyjętych w k.p.k. z 1969 r. wskaże na najważniejsze wątpliwości orzecznicze i doktrynalne, jakie zrodziły się na gruncie stosowania prawa, z których część nie straciła na aktualności pomimo wejścia w życie nowej kodyfikacji. Analiza zmian dotyczących instytucji wyroku łącznego po wejściu w życie aktualnie obowiązującego k.p.k. pozwoli także ustalić, czy proponowane interwencje ustawodawcy świadczą o kolejnej ewolucji

¹ Zob. wcześniejsze opracowania: Rozenblatt 1877; Szewczyk 1981 oraz współczesne: Grzyb 2013; Górowski, Kardas, Sroka, i in. 2013; Kardas 2017, 525-698, a także najnowsze: Leżak 2022, 47-154.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. z 1928 r., Nr 33, poz. 313 z późn. zm. [dalej: k.p.k. z 1928 r.].

³ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 96 [dalej: k.p.k. z 1969 r.].

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm. [dalej: k.p.k.].

omawianej instytucji, czy o powrocie regulacji do stanu normatywnego obowiązującego przed dniem 30 czerwca 2015 r.?

Nie można bowiem zapomnieć, iż w ostatnich latach ustawa karnoprosesowa doczekała się reform, które wywarły zasadniczy wpływ na model całego procesu karnego. Nowela wrześniowa⁵ zmierzająca w stronę zwiększenia kontradiktoryjności postępowania sądowego w swoich założeniach zmieniała w zasadniczy sposób spojrzenie na instytucje wypracowane w judykaturze i w doktrynie prawa karnego procesowego. Nowela lutowa⁶ w związku ze zgłaszanymi uwagami dokonała nie tylko korekty w prawie karnym procesowym, ale wprowadziła jednocześnie zmiany do ustawy karnomaterialnej, radykalnie zmieniając przesłanki orzekania kary łącznej w obu trybach. Z kolei nowela marcowa⁷ odwróciła zasadnicze zmiany w zakresie kontradiktoryjności pozostawiając przy tym część przyjętych rozwiązań procesowych i tworząc niejako nowy hybrydalny model procesu. Należy się przy tym zastanowić, czy zmiany dokonywane w prawie w związku z COVID-19 odcisnęły także swoje piętno na instytucji wyroku łącznego oraz czy aktualnie prowadzone prace legislacyjne w obszarze prawa karnego mają na celu modyfikację uregulowań prawnych dotyczących instytucji wyroku łącznego.

Ukazane w niniejszym opracowaniu zmiany normatywne, które miały istotny wpływ na kształtowanie się instytucji wyroku łącznego na przestrzeni niemal wieku mogą stanowić asumpt dla innych badaczy do podjęcia szczegółowych rozważań nad kwestiami o znaczeniu fundamentalnym dla postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, a także dla oceny normatywnej tego szczególnego wyroku. Nie trzeba bowiem nikogo przekonywać, iż zmiana modelu procesu musi prowadzić do zmiany zapartywań na poszczególne jego instytucje, szczególnie te, które nie znajdują swojego całościowego, autonomicznego uregulowania, a wykładane są

⁵ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2013 r., poz. 1247 z późn. zm. [dalej: nowela wrześniowa].

⁶ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r., poz. 396 [dalej: nowela lutowa].

⁷ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2016 r., poz. 437 [dalej: nowela marcowa].

przez pryzmat odpowiedniego stosowania przepisów znajdujących zastosowanie w postępowaniu zasadniczym.

W kontekście polityki kryminalnej poprzez ukazanie instytucji wyroku łącznego w perspektywie historycznej rozważyć należy, czy ustawodawca na przestrzeni dziejów kierował się maksymą *poena maior absorbet minorem*, czy kreowane przez niego zmiany mają na celu zwiększenie punitowności systemu prawa karnego, a kierunki zmian świadczą o tym, iż jest ustawodawcą racjonalnym?

1. Kształtowanie się instytucji wyroku łącznego w k.p.k. z 1928 r.

Sięgając do uzasadnienia projektu pierwszej polskiej ustawy karnoprocesowej w brzmieniu z 1926 r. zauważyć trzeba, iż projektodawcom zależało, aby kodeks postępowania karnego nie był wyłącznie wzorowany na innych kodyfikacjach, lecz stanowił ustawę nową, kompleksowo regulującą całość kształt proceduralnych rozwiązań. Analogicznie do systematyki kodeksów karnych, podzielono tę ustawę na część ogólną i szczególną (szczegółową). W części ogólnej zostały uregulowane przepisy normujące ogólne zasady procesu oraz te przepisy, które są wspólne dla wszystkich stadiów procesu i nadają się do wyodrębnienia. Natomiast w części szczególnej zawarto przepisy dotyczące przebiegu procesu w poszczególnych jego stadiach⁸.

Dział XII kodeksu zatytułowany „postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia” nie był znany k.p.k. z 1928 r., co wszakże nie oznaczało, że wraz z uprawomocnieniem się wyroku sądu karnego kończyło się jednocześnie postępowanie karne. Ówczesny kodeks postępowania karnego w księdze IX zatytułowanej „postępowanie wykonawcze” normował wykonanie wyroku (art. 402-416 k.p.k. z 1928 r.), odroczenie i przerwę wykonania kary (art. 417-424 k.p.k. z 1928 r.) oraz ułaskawienie (art. 425-431 k.p.k. z 1928 r.). Natomiast księga XI pt. „postępowania szczególne” dotyczyła wznowienia postępowania (art. 461-473 k.p.k. z 1928 r.), postępowania w sprawach nieletnich (art. 474-495 k.p.k. z 1928 r.), przywrócenia praw i zatarcia skazania (art. 496-499 k.p.k. z 1928 r.), postępowania

⁸ Projekt ustawy postępowania karnego przyjęty przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 26 kwietnia 1926 r. z uzasadnieniem i tablicą porównawczą, Wydawnictwo Urzędowe, Warszawa–Lwów 1926-1927, s. 10-11.

w sprawach karno-administracyjnych (art. 500-509 k.p.k. z 1928 r.), odszkodowania za niesłuszne skazanie lub oskarżenie (art. 510-518 k.p.k. z 1928 r.), postępowania w wypadku zaginięcia lub zniszczenia akt (art. 519-528 k.p.k. z 1928 r.) oraz wydania przestępców (art. 529-537 k.p.k. z 1928 r.). Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego w k.p.k. z 1928 r. nie znalazło autonomicznej regulacji normatywnej w postaci odrębnego rozdziału w którejś z jedenastu ksiąg kodeksu.

Za wprowadzeniem instytucji wyroku łącznego do treści k.p.k. z 1928 r. przemawiało usankcjonowanie dotychczasowej praktyki, która wykształciła się w przedmiocie właściwości sądu uprawnionego do wydania wyroku łącznego, gdy wyroki skazujące zapadły w sądach różnego rzędu. W uzasadnieniu projektu podkreślono również znaczenie prawomocności wyroków skazujących podlegających łączeniu, wskazując na nieprawidłowość ówczesnej praktyki polegającej na wydawaniu wyroku łącznego przed uprawomocnieniem się wszystkich wyroków skazujących, co w efekcie doprowadzało do uchylania przez sąd wyższej instancji przedmiotowego wyroku łącznego⁹.

Projekt ustawy karnoprocesowej z 1926 r. składał się z tytułu wstępnego zawierającego zasady ogólne i dziesięciu ksiąg tj.: sądy; strony, obrońcy i pełnomocnicy; dowody; zapobieganie uchylaniu się od sądu; przepisy porządkowe; postępowanie przygotowawcze; postępowanie przed sądem pierwszej instancji; środki odwoławcze; postępowanie wykonawcze oraz koszty sądowe i postępowania szczególne. Analizując poszczególne rozdziały wszystkich wskazanych działów k.p.k. należy zwrócić uwagę, że żaden z nich nie został poświęcony osobno zagadnieniu wyroku łącznego. Czy zatem można uznać, iż projekt pierwszej polskiej ustawy karnoprocesowej nie regulował omawianej instytucji bądź ujmował ją w ramach postępowania wykonawczego? Podczas analizy przepisów projektu należy zwrócić uwagę na księgę pierwszą „Sądy”, w tym rozdział pierwszy „Właściwość i zakres działania sądów”, a w nim na art. 32 projektu, zgodnie z którym: „§ 1. Jeżeli przeciwko tej samej osobie z powodu kilku przestępstw zapadły prawomocnie wyroki skazujące w różnych sądach tego samego rzędu sąd, który wydał ostatni wyrok skazujący, wydaje wyrok co do kary łącznej. § 2. Przy zbiegu wyroków sądu grodzkiego i sędziego pokoju o karze łącznej

⁹ Tamże, s. 131.

orzeka sąd grodzki. § 3. Przy zbiegu wyroków sądów różnego rzędu o karze łącznej orzeka sąd ziemski”. Był to zatem początkowo jedyny przepis odnoszący się do materii wyroku łącznego.

Projektowane rozwiązanie dotyczące uregulowania właściwości postępowania w przedmiocie wyroku łącznego nie znajdowało natomiast odzwierciedlenia w wielu ówczesnych kodyfikacjach karnoprocesowych np. w austriackiej ustawie karnoprocesowej z 23 maja 1873 r., bułgarskiej ustawie karnoprocesowej z 3 kwietnia 1897 r., francuskiej ustawie karnoprocesowej z 25 października 1884 r. (ze zmianami z lat: 1890-1891; 1895-1896; 1904-1905 oraz zmianą z 1925 r.), czy w końcu w hiszpańskiej ustawie karnoprocesowej z 14 września 1882 r. Z kolei analogiczne uregulowania prawne można było odnaleźć w niemieckiej ustawie z 1 lutego 1877 r. (art. 492 i art. 494) i 22 marca 1924 r. (art. 460 i art. 462), a także w art. 518 węgierskiej ustawy oraz art. 562 włoskiej ustawy karnoprocesowej z 27 lutego 1913 r.¹⁰

Kodeks postępowania karnego z 1928 r. dokonał transpozycji art. 32 projektu i w księdze pierwszej „Sądy”, w rozdziale pierwszym „Zakres działania sądów”, a dokładniej w art. 30 k.p.k. z 1928 r. zawarto przepis, zgodnie z którym: „§ 1. Jeżeli przeciwko tej samej osobie z powodu kilku przestępstw zapadły prawomocnie wyroki skazujące w różnych sądach, a w pierwszej instancji rozpoznawały sprawy tego samego rzędu, natenczas ten z tych sądów, który wydał ostatni wyrok skazujący, wydaje wyrok orzekający kary łącznej. § 2. Przy zbiegu wyroków sądów różnego rzędu o karze łącznej orzeka sąd okręgowy. § 3. W razie zbiegu wyroków sądu powszechnego i wojskowego o karze łącznej orzeka ten z tych sądów, który wymierzył karę surowszą”. Wprowadzone zmiany miały z jednej strony charakter doprecyzowujący, jak i dostosowujący do nowej ustawy regulującej ustrój sądów powszechnych. W chwili wejścia w życie był to jedyny przepis odnoszący się do instytucji wyroku łącznego, regulował on tylko właściwość sądu karnego do wydania wyroku orzekającego karę łączną. Kolejny przepis dotyczący wyroku łącznego został wprowadzony do k.p.k. z 1928 r. wraz z nowelizacją ustawy karnoprocesowej z dnia 21 stycznia 1932 r.¹¹

¹⁰ Por. tamże, s. 790.

¹¹ Ustawa z dnia 21 stycznia 1932 r. *zmieniająca niektóre przepisy postępowania karnego*, Dz. U. z 1932 r., Nr 10, poz. 60.

Trzeci i ostatni zaś przepis odnoszący się do problematyki wyrokowania łącznego dotyczył szczególnej sytuacji w postępowaniu ekstradycyjnym (zob. art. 533 § 3 k.p.k. z 1928 r.).

Z analizy tekstu normatywnego kodyfikacji z 1928 r. wynika, iż problematykę wyrokowania łącznego regulowały tylko trzy przepisy odnoszące się do właściwości sądu orzekającego w przedmiocie wyroku łącznego, kwestii nieobowiązkowego stawiennictwa na rozprawie oraz łączenia i wymierzania kar za przestępstwa objęte zezwoleniem na wydanie w obszarze postępowania ekstradycyjnego. W efekcie braku kompleksowej regulacji prawnej postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego powstawały liczne problemy praktyczne dotyczące poszczególnych etapów postępowania, począwszy od problematyki przebiegu postępowania przed sądem pierwszej instancji, poprzez zagadnienia postępowania odwoławczego, na postępowaniu nadzwyczajnoskargowym skończywszy. Do tych wątpliwości interpretacyjnych dochodziły kolejne dotyczące pojęcia, istoty oraz charakteru prawnego wyroku łącznego, przesłanek procesowych warunkujących dopuszczalność samego procesu, uczestników postępowania uprawnionych do udziału w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego, a także kwestii struktury wyroku łącznego, jego uzasadniania, utraty mocy, czy choćby materialnoprawnego substratu.

W tym miejscu należy się zastanowić, które z przedstawionych powyżej zagadnień, stanowiło w tamtym okresie szczególne zainteresowanie doktryny i orzecznictwa, przy jednoczesnym braku regulacji normatywnej tak specyficznego postępowania, jakim jest wydanie wyroku łącznego. W czasie obowiązywania k.p.k. z 1928 r. wiele miejsca poświęcono kwestii dotyczącej obligatoryjności wydania wyroku łącznego. Spotkać można było poglądy, zgodnie z którymi obowiązek wydania wyroku łącznego wynikał zarówno z art. 35 k.k.¹² z 1932 r., jak też z art. 32 k.p.k. z 1928 r., czy § 124 *Regulaminu urzędowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych*¹³. Treść regulaminu zobowiązywała bowiem prokuratora do złożenia wniosku o wydanie wyroku łącznego w przypadkach przewidzianych w art. 35 k.k.

¹² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – *Kodeks karny*, Dz. U. z 1932 r., Nr 60, poz. 571 [dalej: k.k. z 1932 r.].

¹³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 1935 r. – *Regulamin urzędowania prokuratur sądów apelacyjnych i okręgowych*, Dz. U. z 1935 r., Nr 55, poz. 357 [dalej: r.u.p.s.].

z 1932 r. Stosownie do treści tego przepisu, ustawodawca nakazywał odpowiednie stosowanie przepisów art. 31-34 k.k. z 1932 r., gdy sprawca został skazany kilkoma prawomocnymi wyrokami za przestępstwa popełnione przed wydaniem przez sąd pierwszej instancji pierwszego z wyroków, niezależnie od tego, czy kara była wykonana [Papierkowski 1936a, 18-19; Morelowski 1938, 308]. Przeciwnicy tego poglądu wskazywali, iż art. 32 k.p.k. z 1928 r. reguluje tylko właściwość sądu do wydania wyroku orzekającego karę łączną. Nie zgadzano się, aby z treści tego przepisu wywodzić jednocześnie obowiązek wydania wyroku łącznego, gdyż byłaby to interpretacja dowolna i nieuzasadniona w oparciu o literalną treść przepisu. Podkreślano przy tym, iż praktyka sądowa polegająca na częstym orzekaniu kary łącznej w wyroku łącznym jest nieprawidłowa, a obawa dotycząca niemożliwości wykonania przez prokuratora kilku wyroków dotyczących jednej osoby, przed ich połączeniem – bezzasadna. W świetle tego za błędny uznawano pogląd, w myśl którego osoba skazana kilkoma wyrokami ma prawo żądać, aby wszystkie te wyroki zostały zamienione na jeden łączny [Blutstein 1934, 900-901].

Kolejnymi problemami, które powstały w praktyce stosowania wyroku łącznego była kwestia wydawania tych wyroków zarówno na posiedzeniu niejawnym, jak i na rozprawie bez udziału skazanego, z klauzulą zawierającą możliwość zaskarżenia zapadłego wyroku w terminie siedmiu dni od jego doręczenia wraz z uzasadnieniem [Sztejman 1933, 51]¹⁴. Problematyka forum, na którym orzekano wyrokiem łącznym nie była *expressis verbis* uregulowana w przepisach ustawy karnoprocesowej z 1928 r., a zgodnie z przepisami ogólnymi, w tym z treścią art. 48 k.p.k. z 1928 r. wyrok mógł zapaść tylko na rozprawie. Z tego przepisu przedstawiciele doktryny wyprowadzali wniosek, iż wyrok łączny zapada na rozprawie [Peiper 1933a, 93; Tenże 1933b, 518]¹⁵, natomiast procedowanie na posiedzeniu niejawnym i wydanie na nim wyroku łącznego obarczone jest wadą nieważności, w myśl podstawowej zasady postępowania *contra ius clarum in thesi* [tamże].

¹⁴ Zauważyć należy, iż k.p.k. z 1928 r. przewidywał tylko rozprawę i posiedzenie niejawne.

¹⁵ Zwracano bowiem uwagę, że bez przeprowadzenia rozprawy i wezwania skazanego nie może zapaść wyrok łączny, a orzeczenie wydane na takim forum mogłoby przybrać jedynie formę postanowienia, nie przewidzianej dla łączenia wyroków [Sztejman 1933, 52].

Wątpliwości w piśmiennictwie budziło ponadto stosowanie do instytucji wyroku łącznego dyspozycji art. 529 k.p.k. z 1928 r. Stosownie do treści tego przepisu skazanemu, który był aresztowany, zaliczano na poczet kary czas pozbawienia wolności po ogłoszeniu wyroku, jeżeli skazany nie wniósł apelacji i kasacji lub wniesione cofnął oraz w przypadku, gdy instancja wyższa uwzględniła w całości lub w części apelację lub kasację skazanego. Na tym tle powstało pytanie, czy niezaliczenie aresztu od daty wydanego przez sąd okręgowy wyroku łącznego do daty wyroku wydanego przez sąd apelacyjny utrzymującego ten wyrok w mocy, pociąga za sobą skutki dla skazanego odbywającego karę, jeżeli jego apelacja nie zostało uwzględniona ani w całości, ani w części? Ostatecznie w doktrynie wskazano, iż ze względu na prawomocność skazania wyroków podlegających łączeniu, nie stosuje się tego przepisu również do środków zaskarżenia składanych przeciw wyrokowi łącznemu [Tenże 1933a, 805]¹⁶.

Postulowano również wprowadzenie rejestru skazanych w celu urealnienia obowiązku wydania wyroku łącznego, bowiem tylko taki rejestr miał zapewnić możliwość dostarczenia sądowi niezbędnych informacji. W ówczesnej praktyce sąd dowiadywał się o konieczności zastosowania przepisów art. 35 k.k. z 1932 r. dopiero na skutek wniosku złożonego przez skazanego albo na podstawie przepisów nakładających na zarząd więzienia obowiązek wystąpienia do właściwych władz o wymierzenie kary łącznej za wszystkie dotychczasowe przestępstwa w przypadku skazanych, którzy mieli odbyć kilka kolejnych kar lub wynikających z przepisów nakazujących rejestrację skazanych [Morelowski 1938, 308].

Warto tu również odnotować podnoszony w piśmiennictwie problem swobody orzekania sądu w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego w kontekście prawomocności wyroków stanowiących podstawę orzeczenia kary łącznej. Odnosząc się do tego zagadnienia zauważono, że z prawomocności wyroków wchodzących w skład wyroku łącznego wynika jednoczesny brak możliwości zmiany orzeczenia w zakresie winy

¹⁶ Podobne stanowisko zajął również S. Trzepióra, który do dyskusji o stosowaniu art. 529 k.p.k. z 1928 r. i prawomocności wyroków wchodzących w skład wyroku łącznego, dołożył argument o braku możliwości zrównania statusu więźniów karnych i więźniów śledczych w odniesieniu do skorzystania przez nich z dyspozycji art. 529 k.p.k. z 1928 r. [Trzepióra 1931, 490].

i innych kwestii, które nie odnoszą się do wymiaru kary. W efekcie czego niedopuszczalnym stała się jakakolwiek zmiana w każdym ze zbiegających się wyroków, dokonanie zmiany kwalifikacji prawnej, odmiennego orzeczenia w kwestii dowodów rzeczowych oraz zwolnienia od opłaty sądowej, czy nawet modyfikacji orzeczenia o kosztach, względnie o powództwie cywilnym. Natomiast już w odniesieniu do wymiaru kary sąd orzekający w przedmiocie wyroku łącznego jest wyposażony w te same prerogatywy, które służą sądowi wydającemu wyrok jednostkowy, chyba że ze względu na specyfikę tego postępowania będą one wykluczone albo niecelowe w odniesieniu do kary łącznej [Papierkowski 1936b, 15]. Za argument przesadzający autonomię sądu wydającego wyrok łączny w zakresie kary wskazywano choćby brak szczególnych przepisów proceduralnych, modyfikujących przesłanki orzekania sądu w tym zakresie¹⁷.

Zastanawiano się również, czy dopuszczalnym jest wydanie wyroku łącznego w sytuacji, gdy zbiegają się wyroki dwóch różnych instancji, przy czym pierwszy wyrok skazujący zapadł w drugiej instancji i był poprzedzony wyrokiem uniewinniającym pierwszej instancji. W tym zakresie dopuszczano wąską interpretację ówczesnego art. 35 k.k., zgodnie z którym nie wystarczało, aby przestępstwa zostały popełnione przed wydaniem pierwszego wyroku skazującego, gdyż musiał być to wyrok, który zapadł w pierwszej instancji [tamże, 21].

Innym zagadnieniem poruszonym w ówczesnej literaturze karnoprocesowej był problem dopuszczalności wymierzenia kary śmierci w wyroku łącznym. Za dopuszczeniem takiej możliwości podnoszono argument zgodnie z którym, jeżeli zasady łączenia kar określone w k.k. z 1932 r. w zakresie wyroku łącznego mają na celu obniżenie ciężaru zbiegających się kar, to nie można osoby skazanej na karę wyjątkową i najdotkliwszą pozbawić również takiej możliwości [Łubkowski 1939, 217]. Przeciwnicy podnosili zaś, że art. 31 k.k. z 1932 r. nie daje możliwości łączenia kary

¹⁷ W zgodzie z tym stanowiskiem pozostało częściowo aktualne orzecznictwo najwyższej instancji, zwłaszcza co do kwestii istnienia na etapie wyrokowania łącznego przesłanek upoważniających do orzeczenia środka zabezpieczającego. Niemniej, w judykaturze nadal kontrowersyjny pozostawał problem uwzględniania w przedmiocie wyroku łącznego kwestii recydywy jako okoliczności powstałej dopiero przy wydawaniu wyroku łącznego [Papierkowski 1936b, 15-16].

śmierci z inną karą zasadniczą w wyroku łącznym, bowiem z tego przepisu wynika jedynie możliwość łączenia w wyroku łącznym kar pobawienia wolności [Eimer 1938, 880].

Rozważenia wymagała także możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary w odniesieniu do kary orzeczonej wyrokiem łącznym. Opowiadając się za taką możliwością podkreślano, iż sąd orzekający w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego nie może znaleźć się w gorszej sytuacji od sądu wymierzającego karę łączną jednym wyrokiem [Papierkowski 1936b, 19].

Warto tu przytoczyć jedno z zagadnień prawnych, jakie wówczas było rozpoznawane przed Sądem Najwyższym zawierające się w pytaniu: „Czy założenie rewizji nadzwyczajnej od jednego z wyroków objętych prawomocnym wyrokiem łącznym jest równoznaczne z zaskarżeniem również wyroku łącznego i uprawnia w wypadku uwzględnienia rewizji nadzwyczajnej do jego uchylenia mimo braku wyraźnego w tym kierunku wniosku?”. W odpowiedzi na tak postawione pytanie najwyższa instancja sądowna stwierdziła, iż uwzględnienie rewizji nadzwyczajnej wniesionej tylko od jednego z wyroków objętych prawomocnym wyrokiem łącznym, które spowodowało uchylenie lub zmianę kary orzeczonej tym wyrokiem, powoduje z mocy samego prawa rozwiązanie węzła łączącego kary wchodzące w skład wyroku łącznego i czyni zbędnym uchylenie przez Sąd Najwyższy tego wyroku łącznego w razie niezaskarżenia go rewizją nadzwyczajną¹⁸.

Wraz z wprowadzeniem przepisów dotyczących amnestii powstało natomiast pytanie, czy wymienione przepisy mają zastosowanie do kar pojedynczych, które należałoby uznać za darowane lub darowane w zależności od ich wysokości, czy może należy je złagodzić, albo czy nie powinno się wydawać wyroku łącznego i dopiero do orzeczonej w ten sposób kary łącznej zastosować przepisy amnestyjne? Dostrzegano już wówczas,

¹⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1964 r., sygn. akt VI KO 53/63, OSNKW 1964, nr 7-8, poz. 100. Przy tej okazji odnotować trzeba pogląd, zgodnie z którym, gdy prokurator uznając zarzuty rewizji oskarżonego za słuszne na rozprawie przed SN wnioskuje przy wymiarze kary łącznej o zastosowanie zasady absorpcji, to najwyższa instancja sądowa uprawniona jest wydać orzeczenie bez potrzeby uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi orzekającemu (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 1964 r., sygn. akt IV K 458/63, OSNKW 1964, nr 7-8, poz. 122).

iz rozstrzygnięcie tego zagadnienia powinno odbywać się zgodnie z interesem oskarżonego, a więc po sprawdzeniu, które rozwiązanie jest dla niego korzystniejsze (zastosowanie amnestii do kar pojedynczych, czy do kary łącznej). Z drugiej jednak strony, pamiętając o normatywnym kontekście podkreślano, że podstawą stosowania instytucji amnestii ma być co do zasady kara pojedyncza, a czasami tylko kara łączna, co z kolei miało być uzależnione od tego, czy wszystkie zbiegające się przestępstwa podlegają amnestii, czy tylko niektóre z nich [tamże, 20-21]¹⁹.

Opracowanie nowego kodeksu karnego, a także reformy lat poprzednich, w tym m.in. nowelizacja ustroju sądowego i ustaw procesowych z lat 1948-1950 oraz zmiany wprowadzane przez ustawy szczególne uzasadniały potrzebę nowej kodyfikacji karnoprosesowej, nie tylko w celu dostosowania procedury do zmian wprowadzonych przez *Kodeks karny* z 1969 r., ale także z punktu widzenia przejrzystości i techniki ustawodawczej²⁰. Postulat ten dotyczył także techniki legislacyjnej w odniesieniu do uregulowania w jednym dziale problematyki instytucji wyroku łącznego.

2. Kształtowanie się instytucji wyroku łącznego w k.p.k. z 1969 r.

Kodeks postępowania karnego z 1969 r. wyodrębnił nieznanymi uprzednio dział XI „postępowanie sądowe po uprawomocnieniu się orzeczenia”, w którym unormowane były takie instytucje procesowe jak: rewizja nadzwyczajna (art. 462-467 k.p.k. z 1969 r.), wznowienie postępowania (art. 474-483 k.p.k. z 1969 r.), podjęcie postępowania warunkowo umorzonego przez sąd (art. 484-486 k.p.k. z 1969 r.), odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub aresztowanie (art. 487-491 k.p.k. z 1969 r.), ułaskawienie (art. 492-502 k.p.k. z 1969 r.) oraz wyrok łączny (art. 503-511 k.p.k. z 1969 r.). Niestety projektodawca w uzasadnieniu nie wskazał przyczyny

¹⁹ W orzecznictwie przyjmowano pogląd, zgodnie z którym darowanie w drodze amnestii lub aktu łaski kary wymierzonej w wyroku wchodzącym w skład wyroku łącznego powoduje z mocy samego prawa rozwiązanie węzła łączącego kary poszczególne w wyroku łącznym, a to na skutek wyeliminowania jednego z członów składowych kary łącznej (Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 1964 r., sygn. akt III K 198/64, OSNKW 1965, nr 1, poz. 6).

²⁰ *Projekt kodeksu postępowania karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks postępowania karnego*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1968, s. 152.

wyodrębnienia nowego działu kodeksu postępowania karnego, choć niewątpliwie było to ważne i konieczne rozwiązanie legislacyjne dla praktyki stosowania instytucji wyroku łącznego²¹.

Uchwalenie k.p.k. z 1969 r. i częściowe uregulowanie problematyki wyroku łącznego w osobnym rozdziale było zmianą ważną i potrzebną, o czym przekonywały liczne wątpliwości interpretacyjne, jakie zrodziły się na tle regulacji wyroku łącznego w poprzedniej kodyfikacji z 1928 r. Dostyc wspomnieć, iż wyodrębnienie dla instytucji wyroku łącznego osobnego rozdziału w k.p.k. z 1969 r., nie tylko przyczyniło się do usystematyzowania najważniejszych instytucji analizowanej procedury, ale także nobilitowało tę formę orzekania w procesie karnym, umieszczając ją obok innych nadzwyczajnych form, jakimi chociażby była kasacja i wznowienie postępowania. W kodyfikacji k.p.k. z 1969 r. wśród powodów uzasadniających wprowadzanie nowego rozdziału poświęconego instytucji wyroku łącznego wskazywano wzgląd na znaczną liczbę wydawanych przez sądy wyroków łącznych, co zdaniem ustawodawcy przemawiało nie tylko za potrzebą zwrócenia uwagi na problematykę samego postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, ale również uzasadniało potrzebę systematyki zasad określających to postępowanie²². Inną rzeczą jest oczywiście ujęcie tych wszystkich form orzekania po uprawomocnieniu się w jednym wspólnym dziale, co jednak nie przekreśla doniosłości zmian dla samej instytucji wyroku łącznego.

Paradoksalnie w czasach, gdy procedurę karną, ze względu na nieobojętny tej dziedzinie prawa kontekst społeczno-polityczny, charakteryzuje ogromna represyjność nie idąca w parze z rzetelnością postępowania, legitymizuje się jednocześnie instytucję, która w założeniu projektodawcy ma zasadniczo korygować ostateczny wymiar kary z korzyścią dla sprawców popełniających kilka przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok skazujący. Nie można jednak poprzestać na tej konkluzji, nie zauważając, iż represyjność systemu karnego równocześnie była czynnikiem wzmacniającym potrzebę uporządkowania problemów wyłaniających się na tle wymierzania kar pozbawienia wolności w odniesieniu do tych samych sprawców.

²¹ Tamże, s. 183.

²² Tamże, s. 185.

Przechodząc do omawiania problematyki właściwości do wydania wyroku łącznego, należy podkreślić, iż istota tego przepisu nie zmieniła się i nadal w sytuacji spełnienia warunków do orzeczenia kary łącznej w stosunku do osoby prawomocnie skazanej wyrokami różnych sądów, właściwy do wydania wyroku łącznego był sąd, który wydał ostatni wyrok skazujący w pierwszej instancji (art. 503 § 1 k.p.k. z 1969 r.). W sytuacji orzekania przez sądy różnego rzędu w pierwszej instancji, uprawnionym do wydania wyroku łącznego był sąd wyższego rzędu (art. 503 § 2 k.p.k. z 1969 r.). Jeżeli zaś dochodziło do zbiegu wyroków sądu powszechnego i szczególnego wówczas ten z sądów, który wymierzył karę surowszą, władny był do orzekania o karze łącznej (art. 503 § 3 k.p.k. z 1969 r.). Brak merytorycznych zmian w analizowanym przepisie spotkał się z akceptacją doktryny, ponieważ nie zmieniał wypracowanej pod rządami k.p.k. z 1928 r. praktyki [Krauze 1969, 273]. Problematyka możliwości działania sądu *ex officio* w przedmiocie wydania wyroku łącznego została jednoznacznie przesądzona w art. 504 k.p.k. z 1969 r., zgodnie z którym istniała możliwość wydania wyroku łącznego przez sąd z urzędu lub na wniosek skazanego albo prokuratora. Usankcjonowanie praktyki, która nie miała oparcia w przepisach poprzednio obowiązującej ustawy, a polegającej na wszczynaniu postępowania przez sąd na podstawie informacji z zakładów karnych, została również pozytywnie odebrana przez przedstawicieli doktryny, jako słuszna i celowa [tamże, 274].

Spory dotyczące formy rozstrzygnięcia sądowego w przypadku braku warunków do wydania wyroku łącznego zostały przesądzone i zgodnie z nowym przepisem sąd wydawał postanowienie o umorzeniu postępowania, jeżeli w konkretnej sprawie nie zachodziły warunki do wydania wyroku łącznego (art. 505 k.p.k. z 1969 r.). W orzecznictwie sądowym powstawały też nowe wątpliwości, jak choćby pytanie, czy gdy brak warunków do wydania wyroku łącznego ujawnił się dopiero podczas przewodu sądowego, to sąd powinien wydać rozstrzygnięcie w formie wyroku na podstawie art. 361 § 1 k.p.k. z 1969 r., czy też w formie postanowienia na podstawie art. 505 k.p.k. z 1969 r.? Orzecznictwo stało na stanowisku, iż analizowany przepis nie rozróżnia etapów postępowania sądowego, w których wspomniany brak został stwierdzony, dlatego należy wyciągnąć wniosek, iż okoliczność ta nie ma znaczenia co do kwestii formy orzeczenia, dlatego też

umorzenie w przedmiocie wydania wyroku łącznego należy zawsze dokonać w formie postanowienia²³.

Wprowadzenie przepisu umożliwiającego sądowi zwrócenie się do zakładów karnych, w których skazany przebywał o nadesłanie opinii o jego zachowaniu się w okresie odbywania kary, jak również informacji o warunkach rodzinnych, majątkowych i co do stanu zdrowia skazanego oraz danych o odbyciu kary z poszczególnych wyroków było wówczas zmianą pożądaną, ponieważ nie zawsze posiadano wiedzę o warunkach rodzinnych i majątkowych, czasami też nie były to informacje aktualne [tamże, 275].

Nowy kodeks utrzymał również dotychczasowe rozwiązanie, zgodnie z którym możliwość wydania wyroku łącznego istnieje tylko po przeprowadzeniu rozprawy (art. 507 § 1 k.p.k. z 1969 r.). Podobnie, jak to miało miejsce w k.p.k. z 1928 r. osobiste stawiennictwo skazanego było nadal nieobowiązkowe, chyba że prezes sądu lub sąd postanowił inaczej, a oskarżony pozbawiony wolności nie musiał być zawsze doprowadzony na rozprawę.

W odniesieniu do możliwości skorzystania przez oskarżonego z prawa do obrony w sensie formalnym, kodeks dopuszczał udział w rozprawie tego obrońcy, który brał udział w sprawie zakończonej najpóźniej wydanym wyrokiem, a uregulowanie to nie miało zastosowania, jeżeli skazany ustanowił nowego obrońcę w sprawie o wydanie wyroku łącznego. Na tle omawianego przepisu powstało zagadnienie prawne wymagające orzeczenia najwyższej instancji, w którym wskazywano, że skoro postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego stanowi nową sprawę i otrzymuje w związku z tym nową sygnaturę w repertorium, to sąd nie jest zobowiązany do zawiadamiania o terminie rozprawy wszystkich obrońców

²³ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1971 r., sygn. akt VI KZP 23/71, OSNKW 1971, nr 10, poz. 148. W doktrynie również nie było wątpliwości co do konieczności umorzenia postępowania w formie wydanego postanowienia bez względu na etap w jakim zapada to negatywne rozstrzygnięcie co do wydania wyroku łącznego. Przy czym wskazywano, iż dyspozycja art. 505 k.p.k. z 1969 r. jest przepisem szczególnym wobec art. 361 § 1 k.p.k., a w konsekwencji wyłącza jego zastosowanie. Jednocześnie dopuszczano możliwość zamieszczenia w wyroku łącznym orzeczenia dotyczącego umorzenia postępowania na skutek stwierdzenia braku warunków do wydania wyroku łącznego tylko niektórych skazań, jeżeli poza tym w stosunku do pozostałych skazań doszło do wydania wyroku o karze łącznej [Bafia, Bednarzak, Fleming i in. 1976, 809].

występujących do tej pory w imieniu skazanego w sprawach, w których orzeczono prawomocne wyroki²⁴. Z zaprezentowanego orzeczenia wyraźnie wynikał obowiązek odrębnego umocowania obrońcy do występowania w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego, a także wyznaczenia takowego z urzędu. Z drugiej zaś strony, można było nadal odnaleźć w orzecznictwie stanowiska traktujące zawiązany przed uprawomocnieniem się stosunek obrończy jako odnoszący się do całego postępowania, a więc także do czynności po uprawomocnieniu się orzeczenia. W świetle tych wypowiedzi judykatury, obrońca uprawniony był na podstawie uprzednio udzielonego pełnomocnictwa do udziału w rozprawie w przedmiocie wydania wyroku łącznego, a co za tym idzie sąd był zobowiązany do zawiadomienia takiego obrońcy o terminie rozprawy²⁵.

W normę pozytywną przekształcono dotychczasową praktykę dotyczącą odpowiedniego stosowania przepisów do postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, zgodnie bowiem z treścią art. 508 k.p.k. z 1969 r. do postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego stosowano odpowiednio przepisy o postępowaniu zwyczajnym przed sądem pierwszej instancji, w kwestiach nieuregulowanych przepisami rozdziału 52. W orzecznictwie ta kwestia również nie budziła większych wątpliwości, zwłaszcza iż praktyka stosowania przedmiotowej instytucji w poprzedniej kodyfikacji musiała wypracować wiele takich rozwiązań²⁶.

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 1961 r., sygn. akt III K 403/61, OSN 1962, nr 1-6, poz. 21.

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 maja 1969 r., sygn. akt III KR 41/69, OSNKW 1969, nr 11, poz. 143. Podobne stanowisko zaprezentowano w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1962 r. (sygn. akt VI KO 53/62, OSNKW 1963, nr 9, poz. 168), zgodnie z którą obrońca przedstawiający pełnomocnictwo jest uprawniony do przedsięwzięcia na rzecz oskarżonego wszelkich czynności przed sądem w danej sprawie, nie wyłączając faz postępowania po uprawomocnieniu się wyroku, chyba że zawiera ono odpowiednie ograniczenie. Czynnością w tej samej sprawie jest działanie obrońcy w postępowaniu dotyczącym wyroku łącznego, chociażby obrońca brał wcześniej udział w jednej tylko ze spraw, w których zapadły łączne wyroki. Po uprawomocnieniu się wyroku sąd zawiadamia obrońcę o terminach tych czynności, które wymagają zawiadomienia o nich oskarżonego oraz doręcza obrońcy odpowiednie pisma sądowe.

²⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 września 1989 r., sygn. akt III KR 174/89, OSN 1990, nr 4, poz. 47.

Ustawodawca zdecydował się również na uregulowanie kwestii utraty mocy przez wyrok łączny w dwóch sytuacjach. Po pierwsze w przypadku, gdy po wydaniu wyroku łącznego zachodziła potrzeba wydania nowego wyroku łącznego oraz w sytuacji, gdy jeden z wyroków stanowiących podstawę wyroku łącznego ulega uchyleniu lub zmianie, a sąd zmuszony jest w miarę potrzeby wydać nowy wyrok łączny.

Kodeks postępowania karnego z 1969 r. wprowadził ponadto zasady, w myśl których z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego, wyroki podlegające połączeniu nie ulegają wykonaniu w zakresie objętym wyrokiem łącznym. Natomiast w sytuacji, gdy w wyroku łącznym została wymierzona kara niższa od okresu odbytych i połączonych już kar pozbawienia wolności lub równa temu okresowi, przewodniczący niezwłocznie zarządzał zwolnienie skazanego, jeżeli nie był on pozbawiony wolności w innej sprawie. Ostatnie uregulowanie ówczesnego kodeksu nakazywało natomiast oznaczenie w wyroku łącznym w miarę potrzeby daty, od której należy liczyć początek odbywania kary orzeczonej wyrokiem łącznym oraz wymienić okresy zaliczone na poczet kary łącznej.

3. Kształtowanie się instytucji wyroku łącznego w k.p.k. z 1997 r.

Należy zwrócić uwagę, iż w k.p.k. z 1969 r. dział jedenasty nosił nazwę „postępowanie sądowe po uprawomocnieniu się orzeczenia”, natomiast w aktualnie obowiązującym kodeksie w tytule działu dwunastego zrezygnowano z dookreślenia, iż są to postępowania „sądowe”. W konsekwencji oczywisty jeszcze pod rządami poprzedniej ustawy karnoprocesowej fakt uregulowania środków prawnych mających na celu wzruszenie prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie przygotowawcze poza działem normującym postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia, w obecnym stanie prawnym nie jest już tak jednoznaczny. Postawić zatem należy pytanie, czy redakcja działu dwunastego kodeksu była zaplanowanym zabiegiem legislacyjnym, czy dziełem przypadku? Próżno szukać na to odpowiedzi w uzasadnieniu projektu kodyfikacji z 1997 r. ze względu na ogólnikowość motywów dotyczących zmian w zakresie postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia.

Do k.p.k. transponowane zostały dosłownie uregulowania dotyczące: wszczęcia postępowania zmierzającego do wydania wyroku łącznego

(zob. art. 504 k.p.k. z 1969 r. i art. 570 k.p.k.); zebrania danych i opinii o skazanym (zob. art. 506 k.p.k. z 1969 r. i art. 571 k.p.k.); utraty mocy wyroku łącznego (zob. art. 509 k.p.k. z 1969 r. i art. 575 k.p.k.); wykonania wyroku łącznego (zob. art. 510 k.p.k. z 1969 r. i art. 576 k.p.k.); początku wykonywania orzeczonej wyrokiem łącznym kary (zob. art. 511 k.p.k. z 1969 r. i art. 577 k.p.k.). Natomiast przepisy dotyczące umorzenia postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego (zob. art. 505 k.p.k. z 1969 r. i art. 572 k.p.k.) oraz rozprawy (zob. art. 573 k.p.k. z 1969 r. i art. 573 k.p.k.) zostały zmienione jedynie pod względem stylistycznym i redakcyjnym. Przepisy, które zostały częściowo doprecyzowane dotyczyły właściwości sądu do wydania wyroku łącznego (por. art. 503 k.p.k. z 1969 r. i art. 569 k.p.k.) oraz odpowiedniego stosowania przepisów o postępowaniu zwyczajnym (por. art. 508 k.p.k. z 1969 r. i art. 574 k.p.k.). W pierwszej sytuacji poprzez modyfikację przepisu art. 569 § 3 k.p.k. usankcjonowano dotychczasową praktykę orzecniczą. W drugim przypadku, zmiana polegała na zastosowaniu wprost dyspozycji, zgodnie z którą dla skazanego, który był pozbawiony wolności i nie był obecny przy ogłoszeniu wyroku łącznego oraz nie posiadał obrońcy, termin do złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku łącznego biegnie od daty jego doręczenia. W lakonicznym uzasadnieniu projektu z 1990 r. wskazują się, iż zmiany dotyczące rozdziału 60 skupiają się przede wszystkim na doprecyzowaniu rozwiązań związanych z rozstrzygnięciami, które należy wydać²⁷.

Wraz z nowelizacją z 2003 r.²⁸ uległ zmianie art. 573 § 2 k.p.k. dotyczący obecności skazanego na rozprawie w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Przed nowelizacją wobec braku zastosowania w tym postępowaniu art. 350 § 2 k.p.k., zasadniczo skazany pozbawiony wolności nie był sprowadzany na rozprawę, chyba że sąd uznał jego osobiste stawiennictwo za konieczne. Takie rozwiązanie spotkało się z krytyką doktryny w kontekście zasady równości broni [Hofmański, Sadzik, i Zgryzek 2012, 548] i dlatego ustawodawca zdecydował się zmienić zd. 2 analizowanego przepisu

²⁷ *Projekt kodeksu postępowania karnego*, Zespół Prawa Karnego Procesowego, Warszawa 1990, s. 63.

²⁸ Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – *Kodeks postępowania karnego*, ustawy – *Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego*, ustawy o *świadku koronnym* oraz ustawy o *ochronie informacji niejawnych*, Dz. U. z 2003 r., Nr 17, poz. 155.

postanawiając, iż w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego stosuje się odpowiednio przepis art. 451 k.p.k., co oznacza, że podstawą sprowadzenia skazanego na rozprawę stanowi jego wniosek, chyba że sąd z urzędu uzna jego stawiennictwo za obowiązkowe.

Uzasadnionym wydaje się twierdzenie, iż po kodyfikacji z 1969 r. najważniejsze zmiany dotyczące postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego przyniosła nowela lutowa, która w rewolucyjny sposób dokonała zmian w łączeniu kar. W wyniku m. in. nowelizacji art. 85 § 1 k.k. ustawodawca zrezygnował ze znanej już od k.p.k. z 1928 r. przesłanki negatywnej w postaci pierwszego, choćby nieprawomocnego wyroku skazującego rozdziałającego pozostające w zbiegu realnym przestępstwa. W uzasadnieniu projektu podkreślono, iż efektem zmian materialnoprawnego substratu wyroku łącznego ma być znaczne zredukowanie postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, przy czym postępowanie to nadal będzie „niezbędną konsekwencją procesową sytuacji, w której sądy orzekały w różnych sprawach dotyczących tego samego skazanego i gdy został on skazany na kary jednostkowe i kary łączne, które będą podlegały połączeniu”²⁹. Zmiany dotyczące materialnoprawnego substratu wyroku łącznego stworzyły również problemy interpretacyjne. Przeniesienie normy zawartej w art. 92a k.k.³⁰ do art. 85 § 4 k.k. nie rozwiązało problemu, który zawisł przed Trybunałem Konstytucyjnym, a sprowadzał się do pytania, czy wskazany przepis zakazujący obejmowania wyrokiem łącznym orzeczeń skazujących wydanych w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej, jest zgodny z art. 32 Konstytucji RP oraz art. 20 Karty Praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202 z 7.6.2016, s. 389)³¹, szczególnie jeśli zauważy się, iż w sytuacji kiedy wyroki te zostały przejęte

²⁹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, dostępne na stronie: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>, s. 22 [dostęp: 05.08.2022].

³⁰ Ustawa z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2011 r., Nr 48, poz. 245.

³¹ Niestety, ze względu na niespełnienie przez pytanie prawne przesłanki formalnej postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym musiało zostać umorzone. Zob. Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 grudnia 2016 r., sygn. akt P 19/14, OTK-A 2016, poz. 95.

do wykonania w Polsce możliwe jest wydanie wyroku łącznego, uwzględniającego skazania wyrokami sądów polskich i innych państw niebędących członkami Unii Europejskiej.

Kontrowersje budziła również możliwość stosowania dyrektyw wymiaru kary łącznej określonych w art. 85a k.k., ponieważ nadal nie było jasne, czy odnoszą się one do wymiaru kary łącznej w trybie wyroku łącznego, czy też stanowisko to należy rozciągać na oba tryby wymiaru kary łącznej. Co za tym idzie należy zastanowić się, czy nie doszło do wyróżnienia dwóch odmiennych modeli wykorzystywania ogólnych dyrektyw wymiaru kary w procesie orzekania kary łącznej?

Zmiany w prawie karnym materialnym miały również wpływ na przepisy dotyczące wyroku łącznego, który jako instytucja karnoprocesowa realizuje normy prawa karnego materialnego w zakresie kary łącznej. W efekcie nowelizacji doszło do zmiany nazwy rozdziału 60 ustawy karnoprocesowej z dotychczasowej „Wyrok łączny” na „Orzekanie kary łącznej”. Nowelizacja ta dodała nieznanym wcześniej przepis art. 568a, który ukonstytuował dwa tryby orzekania przez sąd kary łącznej w wyroku skazującym – w odniesieniu do kar wymierzonych za przypisane oskarżonemu tym wyrokiem przestępstwa oraz w pozostałych wypadkach w wyroku łącznym. Wprowadzono również obowiązek odpowiedniego stosowania art. 575-577 k.p.k. do kary łącznej orzeczonej w wyroku skazującym, a także uregulowano właściwość sądu do orzeczenia nowej kary łącznej w odniesieniu do kar wymierzonych w tym samym wyroku skazującym.

Zmiany o charakterze doprecyzującym dokonano natomiast w treści art. 569 § 1 k.p.k., gdzie dookreślono właściwość sądu do wydania wyroku łącznego w razie zaistnienia warunków orzeczenia kary, mając na uwadze fakt możliwości łączenia zarówno kar jednostkowych, jak i kar łącznych orzeczonych ostatnim wyrokiem łącznym. Takie uściślenie było uzasadnione zdaniem ustawodawcy możliwością wystąpienia sytuacji, w której w stosunku do tej samej osoby równocześnie toczy się więcej niż jedno postępowanie karne o przestępstwo, a niemożliwe będzie jednoczesne wykazanie tego w Krajowym Rejestrze Karnym ze względu na czas, w jakim zapadną wyroki. Uwzględnia się przy tym fakt, że według nowych przepisów łączeniu podlegać może również kara łączna orzeczone ostatnim wyrokiem

łącznym, w przeciwieństwie do poprzednio obowiązującego stanu prawnego, gdzie istniała możliwość łączenia tylko kar jednostkowych³².

Nowelizacja lutowa zmodyfikowała przepis art. 571 § 1 k.p.k. w ten sposób, iż zwrot „o odbyciu kary” zastąpiła określeniem „o wykonywaniu kar”. Konieczność modyfikacji dyspozycji tego przepisu uzasadniano okolicznością, iż łączeniu podlegają nie tylko kary, które się „odbywa” w ścisłym tego słowa znaczeniu, ale także ze względu na projektowany art. 85 § 2 k.k. powstaje obowiązek badania, czy dana kara podlegająca łączeniu została już w całości wykonana³³.

Z kolei wprowadzenie zmian w art. 574 k.p.k. dotyczyło kwestii inicjatywy dowodowej oraz przeprowadzania dowodów w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Zmiana dyspozycji art. 574 k.p.k. była wynikiem nowelizacji wrześniowej, której głównym założeniem było przemodelowanie postępowania karnego w kierunku kontrydiktoryjności. Z tej racji do analizowanego przepisu wprowadzono obowiązek przeprowadzania dowodów z urzędu, co równocześnie odpowiada specyfice tego postępowania, którego przedmiotem jest ukształtowanie kary i opieranie się na orzeczeniach podjętych w innych sprawach. Ponadto uznając, iż postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego może być wszczęte konkurencyjnie, nie należało różnicować inicjatywy dowodowej w zależności od sposobu wszczęcia postępowania w tych sprawach³⁴.

Nowelizacja lutowa zmieniła brzmienie § 1 art. 575 k.p.k. i dodała nowy § 3. Modyfikacja art. 575 § 1 k.p.k. przesunęła skutek w postaci utraty mocy przez poprzedni wyrok łączny z momentu wydania na moment uprawomocnienia się. Jej celem było wyeliminowanie pojawiającego się w praktyce problemu uchylecia nowego nieprawomocnego wyroku w wyniku kontroli odwoławczej. W efekcie tego możliwe jest funkcjonowanie dotychczasowego wyroku łącznego do czasu zastąpienia go nowym prawomocnym wyrokiem łącznym. W dodanym paragrafie wprowadzono obowiązek odpowiedniego stosowania dyspozycji art. 575 § 2 k.p.k., jeżeli choćby jeden wyrok łączny stanowiący podstawę wyroku utracił moc. Innymi słowy, uregulowana została kwestia utraty mocy wyroku łącznego stanowiącego

³² *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy*, s. 22.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże, s. 23.

podstawę nowego wyroku łącznego na skutek nowego brzmienia art. 85 § 2 k.k., który nakazuje łączyć nie tylko kary jednostkowe, ale również kary łączne³⁵.

Zmiana dotyczyła w końcu treści art. 577 k.p.k. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu, w miarę potrzeby należy zamieścić w wyroku łącznym okresy zaliczone na poczet kary łącznej, choć nadal nie ma konieczności umieszczania daty, od której należałoby liczyć początek odbywania kary orzeczonej wyrokiem łącznym.

Prezentacja zmian *stricte* dotyczących postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego nie powinna zakończyć tych rozważań. Nie należy zapominać również o tym, iż brak zmian w przepisach normujących instytucję wyroku łącznego nie oznacza, iż nadal do tych modyfikacji nie dochodzi. Dzieje się tak ze względu na dyspozycję art. 574, nakazującą w tym postępowaniu stosować odpowiednio przepisy o postępowaniu zwyczajnym przed sądem pierwszej instancji. W tym kontekście słusznie zauważa się, iż nowelizacja wrześniowa mimo, iż bezpośrednio nie zmieniła ani jednego przepisu rozdziału 60 kodeksu, wprowadziła liczne zmiany pośrednio dotyczące postępowania w przedmiocie wyroku łącznego, w tym np. możliwość prowadzenia obrony przez radców prawnych, które to uprawnienie do dnia 1 lipca 2015 r. zarezerwowane było tylko dla adwokatów [Świątłowski 2015, 1355]. Podobne wnioski należało wywieść z innych zmian obowiązujących na podstawie kolejnych nowelizacji k.p.k.

W wyniku noweli wrześniowej powstały nowe problemy wykładnicze dotyczące odpowiedniego stosowania przepisów o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji do postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Do problematyki stosowania w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego instrumentów konsensualnych tj. skazania bez rozprawy w trybie art. 335 k.p.k. oraz trybu dobrowolnego poddania się karze opisanego w art. 387 k.p.k. dołączył z chwilą nowelizacji z 2013 r. problem odpowiedniego stosowania w tym postępowaniu dobrowolnego poddania się karze z art. 338a k.p.k. Powstało również pytanie, czy możliwe jest przeprowadzenie posiedzenia organizacyjnego określonego w art. 349 k.p.k. do postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego?

³⁵ Tamże.

Swoje piętno odcisnęła na omawianym postępowaniu także nowelizacja marcowa. I choć nie budzi wątpliwości możliwość stosowania znowelizowanego art. 366 k.p.k. do postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, to już przez pryzmat nowej treści art. 46 k.p.k. modyfikacji ulega znaczenie art. 570 w kwestii obowiązkowego stawiennictwa prokuratora na rozprawie w tym postępowaniu.

Nowelizacja art. 90 k.p.k. zrodziła z kolei pytania dotyczące wpływu skazanego na udział w analizowanym postępowaniu przedstawiciela społecznego, szczególnie wobec konieczności uzyskania przez organizację społeczną zgody przynajmniej jednej ze stron, poza przypadkami, gdy jego udział nie leży w interesie wymiaru sprawiedliwości.

Przeprowadzone zmiany legislacyjne powodują w końcu wątpliwości dotyczące kontrawencjonalizacji, zwłaszcza w odniesieniu do interpretacji art. 50 ust. 1 noweli wrześniowej i terminu „orzeczona kara podlegająca wykonaniu”. I tak w uchwale Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, iż analizowany przepis odnosi się do każdej jednostkowej, bezwarunkowej, niewykonanej jeszcze kary orzeczonej za konkretny czyn, który w następstwie zmiany ustawy stał się wykroczeniem i nie wyłącza zastosowania tego przepisu w sytuacji, gdy owa kara jednostkowa została pochłonięta przez karę łączną, orzeczoną w związku z wystąpieniem realnego zbiegu przestępstw. W odpowiedzi na zadane pytanie prawne Sąd Najwyższy przesądził, iż analizowany przepis ustawy nowelizującej ma zastosowanie także w sytuacji orzeczenia podlegającej wykonaniu kary łącznej, obejmującej karę pozbawienia wolności wymierzoną za przestępstwo, stanowiące według tej ustawy wykroczenie³⁶.

Nie można również nie zauważyć w tym miejscu uregulowań prawnych dotyczących postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego uregulowanych poza kodeksem, w aktach niższego rzędu. Przypomnieć należy, iż po raz pierwszy odniesienia takiego dokonano w § 124 r.u.p.s., gdzie przesądzono o obowiązku prokuratora do złożenia wniosku o wydanie wyroku łącznego w przypadkach przewidzianych w art. 35 k.k. z 1932 r. Natomiast w obecnie obowiązującym § 299 *Regulaminu urzędowania sądów*

³⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 2014 r., sygn. akt I KZP 3/14, OSNKW 2014, nr 6, poz. 44. Zob. także głosę aprobowaną: Krakowiak 2014. Por. również głosę krytyczną: Tomkiewicz 2015, 175-86).

*powszechnych*³⁷ uregulowano obowiązki prezesa sądu związane z inicjowaniem postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Do wprowadzonych w ostatnim czasie zmian nawiązuje nowy przepis, który w artykule 12b k.k.w.³⁸ statuuje obowiązek organów wykonujących orzeczenie, wymienionych w art. 2 k.k.w. zawiadomienia o istnieniu warunków do wydania wyroku łącznego, jeżeli organ wykonując orzeczenie poweźmie taką informację w swoim zakresie działania.

Analizując problematykę postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego nie można zapominać, iż zagadnienie to aktualizuje się również w niektórych postępowaniach represyjnych. Co prawda nie ma ona zastosowania ani w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, czy w odniesieniu do odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, jednakże aktualizuje się ono przykładowo na gruncie ustawy prawo o adwokaturze, a przede wszystkim na gruncie kodeksu karnego skarbowego [Andrzejewski 2016, 174-76]³⁹. Jednym z wielu problemów, który pojawia się podczas postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego przy orzekaniu kary łącznej grzywny za przestępstwo i przestępstwo skarbowe oraz przestępstwa skarbowe jest ustalenie, czy w wyroku łącznym sąd może nałożyć odpowiedzialność posiłkową za orzeczoną karę łączną grzywny [Kala i Klubińska 2017, 40].

Zauważyć należy, iż Ministerstwo Sprawiedliwości zapowiedziało na jesień 2018 r. reformę kodeksu karnego obejmującą likwidację instytucji kary łącznej oraz ciągu przestępstw. We wstępnej argumentacji tych postulatów pojawiło się stwierdzenie, iż „obecny system jest ogromnie niesprawiedliwy – premiuje sprawców seryjnych i przestępców masowo popełniających przestępstwa”. W tym duchu planowano więc wprowadzenie zasady, że kary za wszystkie czyny są wykonywane po kolei. Zakładanym celem reformy miało być także odciążenie wymiaru sprawiedliwości, ponieważ sprawy o wydanie wyroku łącznego dość licznie zalegają w sędziowskich

³⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – *Regulamin urzędowania sądów powszechnych*, Dz. U. z 2021 r., poz. 2046.

³⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny wykonawczy*, Dz. U. z 1997 r., Nr 90, poz. 557 [dalej: k.k.w.].

³⁹ Zob. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1960 r., sygn. akt V K 344/60, OSNCK 1961, nr 1, poz. 7.

referatach. Zdaniem Ministerstwa Sprawiedliwości obecne regulacje łączenia kar „nic nie wnoszą do wymierzenia sprawiedliwości, poza złagodzeniem kary w ramach wymierzania kary łącznej”. Według szacunków Ministerstwa zmiany miały pozwolić na zmniejszenie ilości spraw rozpoznawanych przez sądy o ponad 40 tys. rocznie⁴⁰.

Uchwalona ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19⁴¹ zmieniła przepisy o karze łącznej (zob. art. 85 k.k., art. 86 § 1 i § 4 k.k., art. 89a § 1 k.k., 91 § 2 k.k., 91a k.k.) i wyroku łącznym (zob. art. 568a § 2 k.p.k., art. 569 § 1 k.p.k., art. 575 § 3 k.p.k.). W uzasadnieniu wskazano, iż zasady łączenia kar obowiązujące w polskim prawie karnym do dnia 30 czerwca 2015 r. miały swoją genezę w ujęciu k.k. z 1932 r. i stanowiły racjonalizację odpowiedzialności karnej przez położenie nacisku na sprawiedliwościowy aspekt tych zasad wskazując jednocześnie, iż propozycja legislacyjna zmierza do zmniejszenia liczby wydawanych wyroków łącznych, co w konsekwencji będzie miało przełożenie na zmniejszenie liczby spraw w sądach kierowanych do rozpoznania na rozprawie⁴². Pod adresem wskazanej nowelizacja k.k. w literaturze wysunięto słuszny zarzut o jej niekonstytucyjności wskazując tryb uchwalenia m. in. art. 85 k.k., art. 86 § 1 i § 4 k.k., art. 89a § 1 k.k., 91 § 2 k.k., 91a k.k. jako naruszający art. 112 i 119 ust. 1 Konstytucji RP⁴³ [Barczak-Oplustil, Górowski, Iwański, i in. 2020, 6]. Zauważyć również należy, iż wprowadzone zmiany *de facto* polegały na przywróceniu modelu orzekania kary łącznej, który obowiązywał do dnia 30 czerwca 2015 r. [Świecki 2022]. Można w tym kontekście jedynie przypomnieć stanowisko Trybunału

⁴⁰ *MS chce likwidacji kar łącznych i „ciągu przestępstw”*, <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1188576,ms-chce-likwidacji-kar-lacznnych-i-ciagu-przestepstw.html> [dostęp: 05.08.2022].

⁴¹ Dz. U. z 2020 r., poz. 1086.

⁴² *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych na zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (druk 382), s. 26, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=382> [dostęp: 05.08.2022].

⁴³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. [dalej: Konstytucja RP].

Konstytucyjnego, który zwracał uwagę, iż „prawodawca nie może w sposób dowolny kształtować treści obowiązujących norm, traktując je jako instrument do osiągania stale to innych celów, które sobie dowolnie wyznacza, a dokonywanie w procesie stanowienia prawa, nieusprawiedliwionych żadnymi okolicznościami obiektywnymi, zmian przekreślających wcześniejszy kierunek procesu legislacyjnego narusza zasadę demokratycznego państwa prawnego”⁴⁴. Można odnieść zatem wrażenie, że ustawodawstwo w zakresie regulacji normatywnych dotyczących kary łącznej i wyroku łącznego to swoiste *circulus vitiosus*⁴⁵. Ponadto Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał, iż wspomniana nowelizacja stworzyła regułę specjalności eliminującą zastosowanie *lex mitior*, co w konsekwencji sprowadza się do tego, iż pewnym kategoriom podmiotów odbiera ona w ogóle prawo do wyroku łącznego, innym odbiera prawo „pełnego” wyroku łącznego, a także wymusza wymierzenie dwóch kar łącznych rodzajowo tożsamyh jednym wyrokiem łącznym w oparciu o dwa różne stany prawne⁴⁶.

Zwrócić należy przy tym uwagę, iż zgodnie z *Rządowym projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (druk nr 2024), uchwalonym przed Sejm w dniu 4 lipca 2022 r. jako ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁴⁷, nie przewiduje się nowelizacji przepisów karnoprosesowych

⁴⁴ *Proces prawotwórczy w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. Wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego dotyczące zagadnień związanych z procesem legislacyjnym*, Opracowanie Biura Trybunału Konstytucyjnego przy współpracy Ireny Chojnackiej, Trybunał Konstytucyjny Wydawnictwa, Warszawa 2015, s. 31-32, http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/proces_prawotwoczy.pdf [dostęp: 05.08.2022]. Zob. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 marca 2007 r., sygn. akt K 47/05, OTK 2007, nr 3, poz. 27; Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 października 2010 r., sygn. akt K 16/08, OTK-A 2010, nr 8, poz. 72; Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 kwietnia 2000 r., sygn. akt K 8/98, OTK 2000, nr 3, poz. 87.

⁴⁵ Szeroko na temat samego zjawiska błędnego koła w polskiej procedurze karnej zob. Waltoś 2018, 21-33.

⁴⁶ Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2021 r., s. 7, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/kara-laczna-przedmiotem-pierwszego-wystapienia-rpo-marcina-wiacka-skierowanego-do-ms> [dostęp: 05.08.2022].

⁴⁷ Szeroko na temat *ratio legis* proponowanych zmian zob.: *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (druk nr 2024), <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024> [dostęp: 05.08.2022].

dotyczących rozdziału 60 k.p.k., niemniej jednak proponowane są kolejne zmiany w obszarze prawa karnego materialnego nowelizujące art. 85a k. k., 86§ 1, 1a i 2 b k.k. oraz 88 k.k. W uzasadnieniu projektu wskazuje się, iż wprowadzone zmiany mają charakter dostosowawczy i redakcyjny⁴⁸. Środowisko sędziowskie odniosło się krytycznie do proponowanych zmian w zakresie instytucji kary łącznej wskazując, iż zmiany te mają na celu przede wszystkim bezzasadne zaostrzenie polityki karnej i utrwalenie zmian w przepisach rozdziału dziewiątego k.k., dokonanych ustawą COVID-19⁴⁹. Senat uchwałą z dnia 4 sierpnia 2022 r., po rozpatrzeniu uchwalonej przez Sejm na posiedzeniu w dniu 7 lipca 2022 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, odrzucił tę ustawę twierdząc iż nowelizacja istotnie odbiega od założeń aksjologicznych dotychczasowego k.k. i stanowi radykalne zaostrzenie represji karnej pomimo braku przesłanek, które wskazywałyby na niekorzystne zmiany aktualnego obrazu przestępczości⁵⁰. Czas pokaże, czy procedowane zmiany staną się aktualnie obowiązującym prawem. Niemniej jednak wydaje się, iż kierunek zmian w zakresie materialnoprawnego substratu, jakim jest kara łączna nie napawa optymizmem, w szczególności wprowadzenie dyrektywy „społecznego oddziaływania” w nowelizowanym art. 85a k.k., czy zakaz zastosowania zasady pełnej absorpcji kar przy wymierzaniu kary łącznej opisany w art. 86 § 1, który w połączeniu z podwyższeniem wymiaru kary pozbawienia wolności do lat 30 ewidentnie świadczy o zaostrzeniu polityki karnej państwa. Przepis intertemporalny, zgodnie z którym przepisy rozdziału dziewiątego ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, natomiast przepisy rozdziału dziewiątego

⁴⁸ Tamże, s. 39.

⁴⁹ Zob. *Opinia Zespołu ds. Prawa Karnego Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 roku*, <https://www.iustitia.pl/dzialalnosc/opinie-i-raporty/4270-opinia-zespołu-ds-prawa-karnego-stowarzyszenia-sedziow-polskich-iustitia-dotyczaca-projektu-ustawy-o-zmianie-ustawy-kodeks-karny-oraz-niektorych-innych-ustaw-z-dnia-16-wrzesnia-2021-roku> [dostęp: 05.08.2022].

⁵⁰ Uzasadnienie uchwały Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 sierpnia 2022 r. w sprawie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2510), s. 3, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2510> [dostęp: 05.08.2022].

ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych po wejściu w życie niniejszej ustawy.

Powstaje zatem pytanie, czy aktualnie procedowany projekt zmian dotyczący instytucji kary łącznej, a wraz z nią również instytucji wyroku łącznego nie stoi w sprzeczności z zasadą humanitaryzmu określoną w art. 40 Konstytucji RP, a także z poszanowaniem godności człowieka, o której mowa w art. 30 Konstytucji RP, czy zasadą proporcjonalności wyrażoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP? Trudno jest bowiem pogodzić z ideą sprawiedliwości i racjonalności kary okoliczność, gdy rozmiar sankcji byłby jedynie matematycznym rachunkiem uwzględniającym li tylko ilość popełnionych przestępstw.

Podsumowanie

Nie budzi zasadniczych wątpliwości stwierdzenie, iż każda decyzja dotycząca tworzenia prawa powinna być uzasadniona w taki sposób, aby jednoznacznie można było zrekonstruować powody, którymi kierował się ustawodawca wprowadzając konkretną instytucję do porządku prawnego. Ma to znaczenie nie tylko z punktu widzenia zasad prawidłowego przebiegu legislacji, czy wyłącznie prowadzenia analiz o charakterze dogmatycznym. Nadanie prawidłowej treści celom zakładanym przez ustawodawcę pozwala zarówno korygować niedostatki obowiązującego prawa, jak również w sposób spójny z resztą systemu procesowego osiągać zamierzone dla danej instytucji cele. Konieczność odczytania właściwej aksjologii zmian normatywnych ma istotne znaczenie zwłaszcza tam, gdzie ustawodawca rezygnuje z wyczerpującego uregulowania danej instytucji procesowej zastępując treść regulacji licznymi odesłaniami do innych norm, nakazującymi ich odpowiednie stosowanie.

Przenosząc te rozważania na grunt orzekania kary łącznej w wyroku łącznym można już na wstępie dostrzec, iż ustawodawca przewidując w treści ustawy karnoprosesowej instytucję wyroku łącznego kierował się głównie względami praktycznymi. Analiza uzasadnień wskazanych kodyfikacji i nowelizacji ustawy karnoprosesowej w zakresie przepisów dotyczących problematyki wyroku łącznego wskazuje, iż u podstaw każdej z nich leży względy natury praktycznej związane z postępowaniem w przedmiocie wyroku łącznego. Wynikały one z konieczności stworzenia

i uporządkowania zasad rządzących tym postępowaniem, a także modyfikacji przepisów dotyczących materialnoprawnego substratu wyroku łącznego. W efekcie, za każdym razem dążono do usprawnienia postępowania i zmniejszenia liczby postępowań prowadzonych w przedmiocie wydania wyroku łącznego.

Znaczna ilość orzekanych kar łącznych w wyrokach łącznych wymuszała potrzebę stworzenia mechanizmu ułatwiającego proces wykonywania szeregu sankcji orzeczonych wyrokami różnych sądów. W każdej kolejnej kodyfikacji zabrakło natomiast uzasadnienia aksjologicznego dla omawianej instytucji wyroku łącznego, przy jednoczesnym braku wyczerpującego uregulowania większości aspektów postępowania poprzedzającego jego wydanie. Próżno szukać w kolejnych uzasadnieniach do ustawy karnoprocesowej takiej wzmianki, która wyjaśniałaby, jaką rolę i funkcję chciał nadać ustawodawca instytucji wyroku łącznego. To niedopatrzenie ustawodawcy zrodziło zarówno w doktrynie jak i w judykaturze rozbieżności. Brak wyjaśnienia na wstępie takich istotnych założeń stwarza na etapie stosowania prawa poważny problem dotyczący samej istoty instytucji wyroku łącznego.

Analiza zmian dokonywanych przez ustawodawcę w przepisach regulujących bezpośrednio problematykę postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego prowadzi do wniosku, iż ustawodawca zdecydował się na modyfikację tych przepisów zaledwie dwukrotnie na przełomie lat 1928-1968 i te nowelizacje miały charakter jedynie punktowy, nie regulowały kompleksowo całości problematyki. Dopiero wraz z kodyfikacją kodeksu z 1969 r. częściowo zostało uregulowane postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego poprzez stworzenie osobnego działu w kodeksie regulującym tę problematykę. Kodyfikacja k.p.k. z 1969 r. wprowadziła najwięcej nowych przepisów regulujących postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego, a uregulowania zawarte w dziale 52 stanowiły odpowiedź na większość problemów, jakie wyłoniły się na kanwie stosowania ustawy karnoprocesowej z 1928 r. Znamienne jest zaś, iż w latach 1969-1997 nie doszło do żadnej nowelizacji przepisów o postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego, mimo pojawiających się zarówno w orzecznictwie, jak i piśmiennictwie problemów ze stosowaniem instytucji wyroku łącznego.

Natomiast kodyfikacja z 1997 r. w zasadniczej mierze dokonała transpozycji przepisów z poprzedniego kodeksu, trzynastcie artykułów przenosząc bez jakichkolwiek zmian w ich treści. Korekty dokonane w pozostałych trzech przepisach miały jedynie charakter doprecyzowujący. W latach 1997-2022 przepisy dotyczące postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego były dwukrotnie nowelizowane, co wprawdzie nie oznacza braku dalszych postulatów doktryny w zakresie zmian przepisów regulujących to postępowanie. Nowelizacja lutowa z roku 2015 w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego wprowadziła dwa nowe przepisy, zmodyfikowała sześć kolejnych, bez zmian pozostawiając większość przedmiotowej regulacji. Należy zwrócić uwagę, iż poza zmianami dokonywanymi *stricte* w rozdziale regulującym postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego, jeszcze bardziej istotnego znaczenia nabrały nowelizacje przepisów k.k., dotyczące zbiegu przestępstw oraz łączenia kar i środków karnych, a także zmiany dokonywane w przepisach regulujących postępowanie przed sądem pierwszej instancji i przepisach ogólnych k.p.k., które również istotnie wpływają na kształt analizowanego postępowania. Nowelizacja z 2020 r. nie tylko przywróciła zasadniczo stan prawny istniejący w Polsce od początków kodyfikacji karnej z 1932 w zakresie orzekania kary łącznej, ale także wyeliminowała zasadę absorpcji przy orzekaniu kary łącznej. Przypomnieć zatem należy, że starożytna maksyma wskazuje, iż *favor libertatis saepe benigniores sententias exprimit*, o czym świadczyła dotychczasowa praktyka stosowania prawa. Z badań empirycznych jednoznacznie wynika, iż w 80,49% przypadków orzekano karę łączną w wyroku łącznym na zasadzie asperacji, z absorpcji skorzystano w 11,85% przykładów, natomiast kumulacja miała miejsce jedynie w 7,66% przypadków [Kulik 2015, 54]. Oznacza to zatem, iż ustawodawca nowelizując przepisy prawa karnego materialnego w 2020 r. i rezygnując w zasadzie z zasady absorpcji zmierza do zwiększenia punitowności systemu prawa karnego, o czym świadczy również aktualnie procedowany projekt zmian w zakresie kary łącznej.

Patrząc na działania ustawodawcy w zakresie uregulowania instytucji wyroku łącznego w perspektywie historycznej zauważyć należy, iż w szczególności w k.p.k. z 1969 r. widoczna była racjonalność ustawodawcy wobec tworzonego prawa. Tam, gdzie przepisy sprawdziły się w praktyce funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości pozostawione je bez zmian (np. art. 503 k.p.k. z 1969 r.), a niedostatki obowiązującego prawa, sygnalizowane

pod rządami poprzedniej kodyfikacji zostały naprawione (np. art. 504 k.p.k. z 1969 r.). Szczególnie widoczne było dążenie ustawodawcy do zapewnienia spójnego systemu normatywnego w zakresie wyrokowania łącznego, co przejawiało się zebraniem najważniejszych przepisów dotyczących tej instytucji w dziale jedenastym „postępowanie sądowe po uprawomocnieniu się orzeczenia”. Natomiast fundamentalne zmiany modelu orzekania kary łącznej z 2015 r. i jej odwrócenie w 2020 r., a także dalsze projekty zmian normatywnych mogą budzić uzasadnione wątpliwości co do racjonalnego stanowienia prawa, zwłaszcza jeżeli co kilka lat zmieniany jest diametralnie model orzekania kary łącznej. Pod rządami dawnego k.p.k., pomimo nawet ówczesnego systemu politycznego, regulacje związane z orzekaniem kary łącznej miały na celu złagodzenie wymiaru karu względem orzekania kar jednostkowych. Aktualnie natomiast, kierunek tych zmian zostaje odwrócony. Brak zdecydowania ustawodawcy w zakresie prawomaterialnych regulacji dotyczących orzekania karny łącznej świadczy przede wszystkim o trudnościach w realizacji postulatów racjonalnego ustawodawcy w tym obszarze prawa karnego.

Mając na uwadze rozwiązania legislacyjne, które zostały zakwestionowane w ostatnim czasie z punktu widzenia ich konstytucyjności, w tym zarówno art. 86 § 4 k.k. w zakresie, w jakim różnicuje sytuacje osób, wobec których zastosowanie miała już wcześniej instytucja kary łącznej, od osób, co do których ta instytucja zastosowania nie miała⁵¹, jak i art. 87 § 1 k.k. w zakresie, w jakim nałożył na sąd obowiązek połączenia kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności, a także wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności po dokonaniu zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności⁵², należy przypomnieć ustawodawcy, że *in legibus magis simplicitas quam difficultas placet!*

⁵¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 kwietnia 2019 r. sygn. akt K 14/17 (Dz. U. 2019, poz. 858).

⁵² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 czerwca 2019 r. sygn. akt P 20/17 (Dz. U. 2019, poz. 1135).

PIŚMIENNICTWO

- Andrzejewski, Maciej. 2016. „Postępowanie w przedmiocie wyroku łącznego a inne postępowania represyjne.” W *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, red. Paweł Czarnecki, 167-77. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Bafia, Jerzy, Jan Bednarzak, Marian Fleming, i in. 1976. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Barczak-Oplustil, Agnieszka, Wojciech Górowski, Mikołaj Iwański, i in. 2020. „Niekonstytucyjna nowelizacja Kodeksu karnego w związku z epidemią COVID-19.” *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2:5-35.
- Blutstein, Waław. 1934. „O łączeniu kar.” *Głos Sądownictwa: miesięcznik poświęcony zagadnieniom społeczno-prawnym i zawodowym* 12:900-906.
- Eimer, Alfred. 1938. „Kara śmierci.” *Głos Sądownictwa: miesięcznik poświęcony zagadnieniom społeczno-prawnym i zawodowym* 11:878-80.
- Górowski, Wojciech, Piotr Kardas, Tomasz Sroka, i in. (red.). 2013. *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.
- Grzyb, Wieńczysław. 2013. *Realny zbieg przestępstw. Analiza dogmatyczna na tle kodeksu karnego z 1997 r.* Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Hofmański, Piotr, Elżbieta Sadzik, i Kazimierz Zgryzek. 2012. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kala, Dariusz, i Maja Klubińska. 2017. *Kara łączna i wyrok łączny*. Kraków: Wydawnictwo Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.
- Kardas, Piotr. 2017. „Wymiar kary łącznej.” W *System prawa karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, t. 5, red. Tomasz Kaczmarek, 525-698. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Krakowiak, Damian. 2014. „Glosa do uchwały SN z dnia 30 kwietnia 2014 r., I KZP 3/14.” Warszawa: Wolters Kluwer Polska. Lex el.
- Krauze, Zbigniew. 1969. „Wyrok łączny w projekcie kodeksu postępowania karnego.” *Nowe Prawo* 2:273-75.
- Kulik, Marek. 2015. *Wyrok łączny w praktyce sądowej w latach 2012 – 2013*. Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
- Leżak, Kazimierz. 2022. „Korzystność” wyroku łącznego. *Analiza orzecznictwa sądowego i poglądów doktryny na tle polskich rozwiązań normatywnych*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Łubkowski, Zygmunt. 1939. „Kara śmierci jako kara łączna.” *Głos Sądownictwa: miesięcznik poświęcony zagadnieniom społeczno-prawnym i zawodowym* 3:215-18.

- Morelowski, Jan. 1938. „Rejestr skazanych a wydanie wyroku łącznego.” *Głos Sądowniczy: miesięcznik poświęcony zagadnieniom społeczno-prawnym i zawodowym* 4:307-11.
- Papierkowski, Zdzisław. 1936a. „Wyrok łączny.” *Współczesna Myśl Prawnicza: miesięcznik Związku Zrzeszeń Młodych Prawników Rzeczypospolitej Polskiej* 1:18-19.
- Papierkowski, Zdzisław. 1936b. „Wyrok łączny (ciąg dalszy).” *Współczesna Myśl Prawnicza: miesięcznik Związku Zrzeszeń Młodych Prawników Rzeczypospolitej Polskiej* 2:13-21.
- Peiper Leon. 1933a. *Kodeks postępowania karnego komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks: z dodatkowymi ustawami, rozporządzeniami i umowami międzynarodowymi w przedmiocie wydania przestępców przy szczegółowym uwzględnieniu przepisów kodeksu karnego i ustawy karnej skarbowej*. Kraków: Wydawca Leon Frommer.
- Peiper, Leon. 1933b. „W kwestji wyroku łącznego.” *Gazeta Sądowa Warszawska* 33:517-18.
- Proces prawotwórczy w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. Wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego dotyczące zagadnień związanych z procesem legislacyjnym*. 2015. Opracowanie Biura Trybunału Konstytucyjnego przy współpracy Ireny Chojnackiej, Trybunał Konstytucyjny Wydawnictwa. Warszawa: Trybunał Konstytucyjny Wydawnictwa.
- Rozenblatt, Józef M. 1877. *Rzecz o zbiegu przestępstw z uwzględnieniem obecnego ustawodawstwa w Europie*. Warszawa: staraniem i nakładem Redakcji Biblioteki Umiejętności Prawnych.
- Skorupka, Jerzy (red.). 2015. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Szewczyk, Maria. 1981. *Kara łączna w polskim prawie karnym. Rozważania na tle doktryny i orzecznictwa sądowego*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sztejman, Albin. 1933. „Wyrok łączny.” *Gazeta Sądowa Warszawska* 4:51-52.
- Świątłowski, Andrzej. 2015. „Wyrok łączny.” W *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka, 1351-377. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Świecki, Dariusz. 2022. „Orzekanie kary łącznej.” W *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany*, red. Dariusz Świecki. Warszawa: Wolters Kluwer Polska. Lex el.
- Tomkiewicz, Małgorzata. 2015. „Glosa do uchwały SN z dnia 30 kwietnia 2014 r., I KZP 3/14.” *Prokuratura i Prawo* 5:175-86.

- Trzepióra, Stefan. 1931. „Czy art. 529 K.P.K. ma zastosowanie do wyroków łącznych?” *Głos Sądownictwa miesięcznik poświęcony zagadnieniom społeczno-prawnym i zawodowym* 9:490.
- Waltoś, Stanisław. 2018. „Circulus vitiosus polskiej procedury karnej?” W *Proces karny w dobie przemian. Zagadnienia ogólne*, red. Sławomir Steinborn, i Krzysztof Woźniewski, 21-33. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.